

ВИСНОВОК

рецензента

доктора психологічних наук,

доцента Мартиненко Ірини Володимирівни, про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Свириденко Ганни Василівни

«ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ КОРЕКЦІЇ ДИСКАЛЬКУЛІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ»,

поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта
(01 Освіта/Педагогіка)

1. Актуальність теми дослідження. Сучасна школа покликана забезпечити досягнення таких освітніх результатів, які б відповідали цілям розвитку особистості й сучасним вимогам суспільства. Пріоритетним завданням початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи визначено формування в учнів ключових і предметних компетентностей, до яких відноситься й математична компетентність. За деякими даними вчених близько 25% учнів страждають на дискалькулію, або відчувають специфічні труднощі математичної діяльності. З огляду на це значний інтерес становить дослідження питань корекції зазначеного порушення в учнів початкової школи з порушеннями мовлення, які знаходяться на інклюзивному навчанні. Нормативно-правовою основою є «Конвенція про права дитини» (1989), «Конвенція про права людей з інвалідністю» (2006), «Всесвітня декларація про освіту для всіх» (1990), «Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами» (1994), Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), Концепція розвитку інклюзивної освіти (2010), Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 роки (2014), Концепція «Нова українська школа» (2016 р.) та ін.

Ураховуючи об'єктивну потребу в ефективності освітнього процесу учнів молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами (а саме, порушеннями мовлення), вплив соціальної успішності на дитиноцентризм, важливий компонент концепції Нової української школи актуальність теми дисертаційного дослідження «Педагогічні умови корекції дискалькулії в учнів

початкових класів із порушеннями мовлення в інклюзивному навчанні» не викликає сумнівів для вирішення сучасних психолого-педагогічних завдань та вказує на доцільність її вивчення на теоретико-експериментальному рівнях.

Дисертаційне дослідження виконано в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова в межах комплексного дослідження кафедри логопедії та логопсихології факультету спеціальної та інклюзивної освіти «Зміст освіти, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз матеріалів дисертаційного дослідження, дає підстави для висновку щодо обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків, оскільки дисертанткою, здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз та узагальнення загальних та спеціальних науково-педагогічних праць учених з проблеми дослідження.

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне розв'язання проблеми корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення у закладі освіти з інклюзивним навчанням, що полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов цього процесу.

Дисертація містить вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, висновки, список використаних джерел та додатки.

У процесі дослідження було використано комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження:

теоретичні: аналіз, систематизація – для характеристики сутності базових понять, з'ясування стану розробленості проблеми педагогічних умов корекції дискалькулії учнів початкових класів із порушеннями мовлення у закладі освіти з інклюзивним навчанням; класифікація та структурування – для визначення критеріїв і показників вивчення досвіду математичної діяльності учнів початкових класів із порушеннями мовлення та виявлення дискалькулії; моделювання – для розроблення структури організації психолого-педагогічного супроводу учнів початкових класів із порушеннями мовлення та дискалькулією;

конкретизація – для виявлення факторів схильності до виникнення дискалькулії в учнів із порушеннями мовлення; узагальнення та систематизація – для виявлення і обґрунтування педагогічних умов корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення; аналіз і узагальнення – для оформлення емпіричного матеріалу дослідження;

емпіричні: діагностичні (педагогічне спостереження – для виявлення труднощів математичної діяльністю учнів початкових класів із порушеннями мовлення; діагностичні завдання – для виявлення дискалькулії і її видів в учнів із порушеннями мовлення, стану передумов розвитку математичної компетентності; тестування – для визначення рівнів розвитку словесно-логічного мислення; аналіз продуктів дитячої діяльності (проектного малюнку) – для виявлення ставлення респондентів до навчання у школі; анкетування – для визначення рівнів мотивації до навчання); педагогічний експеримент – для перевірки ефективності педагогічних умов корекції дискалькулії учнів початкових класів із порушеннями мовлення у закладі освіти з інклюзивним навчанням;

статистичні: методи математичної статистики для проведення кількісного і якісного аналізу емпіричних даних результату педагогічного експерименту.

Вивчення соціологічних, педагогічних, психологічних досліджень підтвердило, що одним із засобів оптимізації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням є запровадження додаткових педагогічних умов.

У процесі теоретичного аналізу автором уточнено сутність поняття «педагогічні умови» відповідно до тематики дослідження та з'ясовано стан розробленості проблеми педагогічних умов корекції дискалькулії учнів початкових класів із порушеннями мовлення в теорії і практиці освіти осіб з особливими освітніми потребами, розглянуто науково-теоретичні підходи до трактування основних понять дисертаційного дослідження, представлено міжнародні і національні законодавчі документи, у яких регламентовано право рівного доступу на здобуття якісної освіти в умовах розбудови Нової

української школи, запровадження інклюзивного навчання, формування ключових і предметних компетентностей, зокрема математичної.

Систематизація та узагальнення наукових досліджень дозволили визначити етапи експериментальної роботи (організаційно-підготовчий; діагностичний; заключний), організаційно-педагогічні вимоги до проведення обстеження дітей із порушеннями мовлення. Автором було обґрунтовано критерії та показники рівнів математичної діяльності: наявність дискалькулії та диференціація за її видами (вербальна; дислексична; операційна; графічна; проктогностична).

Був з'ясований стан розвитку немовленнєвих і мовленнєвих психічних процесів як передумови розвитку математичної компетентності (сформованість немовленнєвих передумов, сформованість мовленнєвих передумов; встановлення взаємозв'язку між проявами немовленнєвих і мовленнєвих передумов та факторами ризику до виникнення певних видів дискалькулії); та рівні: розвитку словесно-логічного мислення та розвитку мотиваційної сфери.

З урахуванням зазначених критеріїв і показників підібрано комплекси діагностичних завдань із системою оцінювання

соціальна успішність постає саме як структурне утворення і містить основні компоненти: *мотиваційний компонент* (потреба у пізнанні, мотивація досягнення успіху у навчанні); *інструментальний компонент* (когнітивна складова (поняттєве та дивергентне мислення)), (операційна складова (інтелектуальні уміння), (оцінно-результативна складова (адекватна самооцінка)), *емоційно-поведінковий компонент* (ціннісна складова (ціннісні орієнтації)), (вольова складова (вольові якості: наполегливість, самодисципліна)), (емоційно-комунікативна складова (соціальний, емоційний інтелект)) взаємозв'язок яких визначає процеси виникнення та перебігу соціальної успішності у молодших школярів у процесі навчання. Виявлено рівні сформованості соціальної успішності учнів початкової школи (високий, середній, низький), відповідно до компонентів.

Зібраний емпіричний матеріал показав, що досліджувана категорія учнів має низку суттєвих специфічних труднощів при дискалькулії, також виявлено

недостатній розвиток в учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією словесно-логічного мислення та мотивації.

У ході дослідження обґрунтовано структуру психолого-педагогічного супроводу учнів початкових класів із порушеннями мовлення і дискалькулією у закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням, що представлена проєктувальним (мета, завдання, напрями, принципи, вимоги, методи і засоби) та конструктивним (діагностичний, основний етап, етапу моніторингу, педагогічні умови) блоками.

Обґрунтовано сукупність педагогічних умов корекції дискалькулії учнів початкових класів із порушеннями мовлення у процесі психолого-педагогічного супроводу у закладі з інклюзивним навчанням, а саме: організація вивчення дітей із порушеннями мовлення; організація психолого-педагогічного супроводу дитини з порушеннями мовлення і дискалькулією; організація психолого-педагогічної роботи з формування навичок математичної діяльності; реалізація діяльнісного підходу під час уроків математики та практичної діяльності; навчання через рух і пізнання через органи відчуття; взаємодія учасників команди психолого-педагогічного супроводу з батьками учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією; підтримка позитивної мотивації учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією до вивчення математики.

Автором виявлено позитивну динаміку зросту високого та середнього рівнів й зменшення низького рівня за всіма трьома критеріями, які обрано як репрезентативні.

3. Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступних положеннях:

вперше розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов корекції дискалькулії учнів початкових класів із порушеннями мовлення (організація вивчення дітей із порушеннями мовлення; організація психолого-педагогічного супроводу дитини з порушеннями мовлення і дискалькулією; організація психолого-педагогічної роботи з формування навичок математичної діяльності; реалізація діяльнісного підходу під час уроків математики та практичної діяльності; навчання через рух

і пізнання через органи відчуття; взаємодія учасників команди психолого-педагогічного супроводу з батьками учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією; підтримка позитивної мотивації учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією до вивчення математики);

описано структуру організації психолого-педагогічного супроводу учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією у взаємодії основних її блоків: проєктувального (мета, завдання, напрями, принципи, вимоги, методи і засоби) та конструктивного (діагностичний, основний етап, етапу моніторингу, педагогічні умови);

схарактеризовано проблему корекції дискалькулії учнів початкових класів із порушеннями мовлення у закладі освіти з інклюзивним навчанням;

визначено критерії (наявність дискалькулії та диференціація за її видами; стан розвитку немовленнєвих і мовленнєвих психічних процесів як передумови розвитку математичної компетентності; рівні розвитку словесно-логічного мислення, рівні розвитку мотиваційної сфери) та показники дослідження досвіду математичної діяльності учнів початкових класів із порушеннями мовлення, виявлення дискалькулії, визначення специфічних труднощів у відповідній діяльності.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на наукових конференціях різного рівня. За темою дослідження з викладенням її основних результатів опубліковано 9 наукових праць серед них: 3 статті у провідних наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз даних; 1 стаття у періодичному виданні, включеному до наукометричної бази Web of Science; 1 розділ у колективній закордонній монографії, 4 наукових праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

5. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його результати можуть бути використані при: укладанні навчальних програм та розробленні методичних рекомендацій та посібників для навчання дітей з порушеннями мовлення і дискалькулією; впровадженні у практику роботи

закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням методичних шляхів реалізації педагогічних умов корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення та організаційних засад психолого-педагогічного супроводу; розробці науково-методичного забезпечення підготовки і перепідготовки фахівців інклюзивної освіти.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** в освітній процес факультету початкової та спеціальної освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка №1/21 від 18 січня 2023 року).

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

У цілому слід відзначити високий науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи.

1. Позитивним є те, що авторка ґрунтовно проаналізувала базові поняття дослідження (розділ 1) однак, з нашої точки зору, глибшої аргументації потребує розкриття державних нормативно-правових документів на основі яких базується проведене дослідження.
2. У роботі бажано більш ґрунтовно висвітити зарубіжний досвід щодо вирішення досліджуваної проблеми, з огляду на інтеграцію України європейський освітній простір.
3. Опис педагогічних умов подолання дискалькулії, на нашу думку, варто доповнити даними про розподіл функцій між членами команди психолого-педагогічного супроводу.

Разом з тим, висловленні зауваження та пропозиції мають дискусійний та рекомендаційний характер і не знижують теоретичної та практичної цінності проведеного дисертаційного дослідження, яке є цілісним, має наукову новизну і практичне значення. Висновки дисертації сформульовано відповідно до завдань дослідження та отриманих результатів, які в повній мірі відображають основний зміст роботи.

З аналізу тексту дисертації рецензентом вбачається **дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності** в повному обсязі.

7. **Загальний висновок.** Дисертаційна робота **Свириденко Г.В.** «Педагогічні умови корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення в інклюзивному навчанні», подану на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю: 016 – спеціальна освіта за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341).

Рецензент:

доктор психологічних наук, доцент

професор кафедри логопедії

та логопсихології

УДУ імені Михайла Драгоманова

Г.В. Мартиненко